

Kristijan Ristić¹
Aleksandar Živković²

„ENVIROMENTALNE (ZELENE) FINANSIJE” OD TEORIJSKIH KONTROVERZI, EMPIRIJSKE ANALIZE DO EVROPSKIH REGULATIVE

Apstrakt „Zelene finansije“ se uglavnom odnose na proces uvažavanja ekoloških i društvenih aspekata prilikom donošenja investicionih odluka, što dovodi do povećanih ulaganja u dugoročne i održive aktivnosti. Tačnije, ekološka razmatranja odnose se na ublažavanje i prilagođavanje klimatskim promenama, a šire na životnu sredinu i na povezane rizike (npr. prirodne katastrofe). Socijalna razmatranja mogu se odnositi na pitanja nejednakosti, inkluzivnosti, radnih odnosa, ulaganja u ljudski kapital i zajednice. Upravljanje javnim i privatnim institucijama, uključujući upravljačke strukture, odnose sa zaposlenima i naknadu izvršne vlasti, igra fundamentalnu ulogu u osiguravanju uključivanja socijalnih i ekoloških aspekata u proces donošenja odluka. U radu na empirijski način analiziramo vezu finansijalizacije i održive životne sredine polazeći od iskustava posttranzicijskih zemalja do analize regulativa kojim EU ustrojava evrointegracione procese i implementira svoju novu „zelenu finansijsku politiku“. Za empirijsku analizu koristimo panel regresioni model.

Ključne reči: zelene finansije, EU regulativa, panel regresija.

ENVIRONMENTAL (GREEN) FINANCE" FROM THEORETICAL CONTROVERSIES, EMPIRICAL ANALYSIS TO EUROPEAN REGULATIONS

Abstract „Green finances" mainly refer to the process of respecting environmental and social aspects when making investment decisions, which leads to increased investment in long-term and sustainable activities. Specifically, environmental considerations relate to climate change mitigation and adaptation, and more broadly to the environment and associated risks (e.g., natural disasters). Social considerations can address issues of inequality, inclusiveness, labor relations, investment in human capital and communities. The management of public and private institutions, including governance structures, employee relations and executive compensation, plays a fundamental role in ensuring that social and environmental aspects are included in the decision-making process.

In this paper, we empirically analyze the relationship between financialization and a sustainable environment, starting from the experiences of post-transition countries to the analysis of regulations by which the EU organizes European integration processes and implements its new "green financial policy".

We use a panel regression model for empirical analysis.

Key words: green finance, EU regulative, panel regression.

1. UVODNA RAZMATRANJA: ODRŽIVI RAZVOJ NE SME DA ZAVISI ISKLJUČIVO OD EKONOMSKOG RASTA³

U većini zemalja u kojima dominira kapitalistički ekonomski sistem kako objašnjava Danko Kalkan (2020) važi nepisano pravilo da unapređenje i ulaganje u strategije koje se tiču zaštite životne sredine mora da sačeka "svoj". Taj red se prvenstveno odnosi na to da je potrebno prethodno postići i dosegnuti određeni nivo ekonomskog razvoja pa da prioriteta zelene ekonomije postaju predmet fokusa. Ovakav stav konstatuje Kalkan (2020) da je pogrešan i da je kao takav doveo do kašnjenja u implementaciji principa održivog razvoja, Naravno da je sve rezultiralo ekološkom I klimatskom krizom.

Ako podjemo od činjenice da održivi razvoj predstavlja interakciju tri stuba u razvoju i to ekonomski, ekološki i socijalni i sa druge strane ponašanje kompanija i vlada ukazuju da je je maksimizacija profita, I ubrzani rast nacionalnih ekonomija glavni cilj. (Kalkan2020) Po navedenom

¹ Poslovni i pravni fakultet, Univ. Union Nikola Tesla Beograd ✉ kristijanristic.fpim@yahoo.com

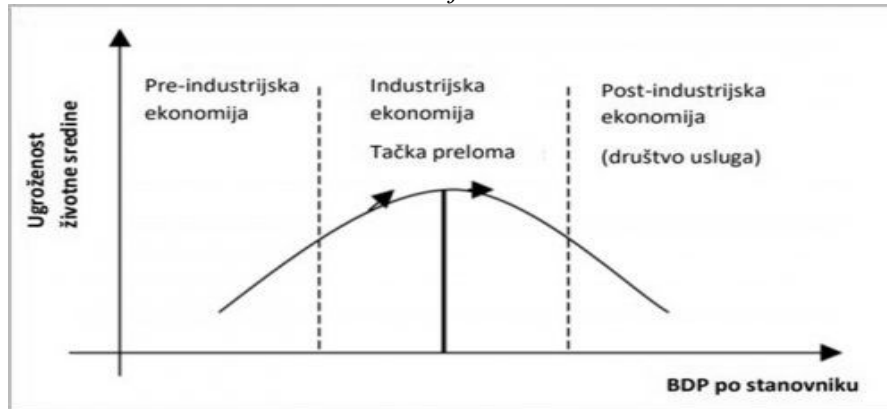
² Ekonomski fakultet u Beogradu ✉ aca@ekof.bg.ac.rs

³ Prema navodima: Danko Kalkan, koordinator za energetske efikasnost i zaštitu životne sredine u ProCredit banci, Balkan green energy news, Beograd, 12.02.2020.

autoru, dakle, dominantna premisa ekonomske politike danas predstavlja ideja permenetnog oibrzog ekonomskog rasta i razvoja pri čemu se takvi stavovi i politike ne oslanjaju na činjenicu da su prirodni resursi ograničeni i pojedini i neobnovljivi. Ali kako je prioritet brzi ekonomski rast ekonomisti se pravdaju projekcijama nadoknade izgubljenog u momentu celokupnog razvoja privrede i ekonomskog ambijenta.

Kalkan (2020) doslovno citiran kaže: *“Američki ekonomista i statističar Simon Kuznjec doprineo je ekonomskoj nauci otkrićem veze između nivoa nejednakosti i dugoročnog ekonomskog razvoja. Prema rezultatima njegovog istraživanja, tržište utiče tako da se tokom vremena ekonomska nejednakost najpre povećava (u toku perioda industrijalizacije), a zatim počne da se smanjuje u momentu kada zemlja završi proces industrijalizacije.”*

Slika 1:Kunjecova kriva

Preuzeto od autora: Danko Kalkan (2020)

Analizirajući krivu i kao što smo napred konstatovali Kuznjecova kriva u ovom grafičkom primeru nam govori govori da ekonomski razvoj u početnim fazama vodi do povećane ugroženosti životne sredine, da bi se potom, nakon dostizanja određenog nivoa razvoja, smanjio stepen degradacije. (Kalkan, 2020).

Sistematizacija stavova koja ide u prilog ovakvoj globalnoj politici a koja najveće posledice beleži u zemljama u razvoju a danas u gotovo svim posttranzicijskim zemljama bila bi sledeća: (Kalkan 2020)

1. Porastom životnog standarda, stanovništvo počinje da brine o ekološkim problemima zahtevajući visoke standarde i stroga pravila.
2. Drugo, industrije u bogatim zemljama mogu priuštiti čistije (skuplje) tehnologije.
3. Treće, u razvijenim ekonomijama udeo uslužnih delatnosti se povećava nauštrb proizvodnih aktivnosti, što navodno automatski dovodi do smanjenja količine direktnog zagađenja.

Medjutim situacija u praksi ima svoje pristalice velikog broja kreatora ekonomskih politika u zemljama u razvoju, dakle i u posttranzicijskim zemljama ali i kao takva ima svoje slabosti na koje moramo ukazati i to:

1. Nema definisanog načina upotrebe resursa,
2. Regulacija emisije štetnih gasova,
3. Gubitak biodiverziteta,
4. Degradacija zemljišta,
5. Krčenje šuma i slično,
6. Korišćene tehnologije
7. Javne politike
8. Ekonomski sistemi

Ako se o nečemu uopšte i govori govori se o kvalitetu vazduha i vode.

Opet s druge strane istraživanja Marijana Torasa i Džejmsa Bojsa utvrđuju da porast BDP-a, ne zavisi od “čekanja na čist vazduh i vodu” te da se u zemljama sa pravednijom raspodelom dohotka, većim stepenom pismenosti i poštovanjem građanskih i političkih prava može postići rast i bez da “prirodni resursi” trpe.

Navedeni ekonomisti po Kalkanu (2020) navode da građanska moć takođe utiče na podizanje ekoloških standarda i unapređenje zakona, što na kraju rezultira pritiskom na industriju da pređe na

čistije tehnologije. Čišćenje vode i vazduha u jednoj zemlji kroz tranziciju sa industrijskog na uslužno društvo ne eliminiše zagađivače, već ih samo dislocira u zemlje u kojima ne postoje visoki ekološki standardi. (Kalkan, 2020)

Ono što je danas činjenično stanje je to što najrazvijenije zemlje sveta troše prorodne resurse znatno brže nego što ih priroda može obnoviti. Vodeći se ideologijim linearnog modela ekonomije i to “eksploatiši, napravi, koristi i baci”, danas su najrazvijenije zemlje sveta najveći emitenti štetnih gasova i proizvođači globalne klimatske krize koja egzistira zajedno i mnogo pre nego i jedna finansijske pa i do današnje humano zdravstvene krize. Zagovornici brzog rasta, liberalizacije, deregulacije i nekontrolisanog kretanja kapitala u okrilju slabih i klimavih finansijskih regulativa naglašavaju oslanjajući se upravo na Kuznjecovu krivu da proces rasta pa time i industrijalizacije mora da bude “prljav”. (Kalkan, 2020)

Motiv za naše dalje empirijsko istraživanje nalazimo u ranijim istraživanjima Sabine Silajdžić i Edina Mehića i njihovog rada pod naslovom “*THE ENVIRONMENTAL KUZNETS CURVE: EMPIRICAL EVIDENCE FROM CENTRAL AND EASTERN EUROPEAN COUNTRIES*” te da našim saznanjima potkrepljujemo činjenicu a time i postavili hipotezu da i dalje postoji veza između finansijske i investicijske u proizvodne sektore i zagađenosti životne sredine. Za naše potrebe istraživanja formirani smo regresioni model koji to i potvrđuje a zatim posle kratke diskusije rezultata okrećemo se analizi evropskih rešenja u cilju navedenih istina i problema.

2. EMPIRIJSKA ANALIZA (MODELIRANJE) VEZE FINANSIRANJA EKONOMSKOG RASTA I ZAŠTITE ŽIVOTNE SREDINE: REZULTATI I DISKUSIJA

Panel čine podaci iz 10 zemalja regiona Centralne i istočne Evrope u periodu od 2013. do 2018. godine. Panel je balansiran i kratak ($N > T$), zbog čega je preporuka da se ne koristi PSCE metod. Na osnovu Breusch-Pagan i Housmannovog testa utvrđeno je da je adekvatan model slučajnih efekata.⁴

Kreirana su dva modela. U prvom modelu su uključene varijable GDP per capita za koji se pretpostavlja da ima i nelinearni (kvadratni) efekat i intenzitet korišćenja energije u industriji. U drugom modelu je prvom modelu dodat i kumulativni iznos direktnih stranih investicija u proizvodnji per capita. U oba modela na nivo emisije ugljenika statistički značajno utiče jedino energetska intenzivnost industrije. Takođe oba modela su pokazala da ne postoji nelinearan uticaj GDP per capita na nivo emisije ugljenika.

Tabela 1. Deskriptivna statistika

Varijabla	Broj observacija	Aritmetička sredina	Standardna devijacija	Minimum	Maksimum
CO ₂	60	7.326	2.855	4.002	15.411
GDPpc	60	12,188.500	3,677.792	5,400.000	20,170.000
Energy Industry	60	1.877	0.470	1.089	2.880
FDI stock in manufacturing sector (FDI)	60	2,698.326	3,536.887	121.725	14,090.640

Izvor: Kalkulacija autora (2020)

Tabela 2. Matrica koeficijentata korelacije

	CO ₂	GDPpc	FDI	GDPpc ²
GDPpc	0.412**			
FDI stock in manufacturing sector (FDI)	0.732**	0.288*		
GDPpc ²	0.379**	0.984**	0.251	
Energy Industry	0.313*	0.715**	0.443**	0.679**

** Korelacija je značajna na nivou 0.01 (2-tailed)

* Korelacija je značajna na nivou 0.05 (2-tailed)

Izvor: Kalkulacija autora (2020)

⁴ To znači da podaci ukazuju da veličina efekta varira između zemalja, tj. da postoje faktori specifični za pojedine države koji utiču na rezultate.

Tabela 3. Rezultati

	Model 1	Model 2
GDPpc	-3.094 (-1.08)	-3.110 (-1.07)
GDPpc2	0.380 (1.08)	0.381 (1.06)
Energy Industry	0.918** (3.70)	0.928** (3.61)
FDI		0.001 (0.01)
R-squared	0.138	0.137
Wald chi2 Prob>F	0.000	0.000
Breusch-Pagan test Prob>chibar2	0.000	0.000
Hausmann test Prob>chi2	0.6186	0.756
Number of observations	60	60

** Koeficijent je značajan na nivou 0.01

Izvor: Kalkulacija autora (2020)

Sve korelacije su statistički značajne na nivou 0.05, osim nelinearne (kvadratne) korelacije između GDP per capita i kumulativnog iznosa direktnih stranih investicija u proizvodni sektor. Po intenzitetu veze ističu se veze između nivoa emisije ugljendioksida i kumulativnog iznosa direktnih stranih investicija u proizvodni sektor, kao i linearna i nelinearna veza između intenziteta korišćenja energije u industriji i GDP per capita.

3. EU “ZELENA” FINANSIJSKA POLITIKA I REGULATIVE - PREGLED

Sve tri komponente - ekološka, socijalna i upravljačka (ESG) - sastavni su deo održivog ekonomskog razvoja i finansija. U kontekstu politike EU, zeleno finansiranje podrazumeva finansijsku podršku ekonomskom rastu, istovremeno smanjujući pritiske na životnu sredinu i uzimajući u obzir socijalne i upravljačke aspekte. Zelene finansije takođe obuhvataju transparentnost u pogledu rizika povezanih sa faktorima ESG koji mogu uticati na finansijski sistem, i ublažavanje takvih rizika odgovarajućim upravljanjem finansijskim i korporativnim činiocima. <https://ec.europa.eu/environment/archives/enlarg/pdf/handbook/handbook.htm> (pristupljeno, 07.01.2021)

Evropska unija snažno podržava prelazak na niskokarbonsku i ekonomičniju i održivu ekonomiju i bila je prva u naporima da se izgradi finansijski sistem koji podržava održivi rast. Tokom 2015. godine zaključeni su značajni međunarodni sporazumi usvajanjem Agende UN-a 2030. i ciljeva održivog razvoja i Pariskog klimatskog sporazuma. (Risić, Komazec, Ristić, 2016)

Pariski klimatski sporazum naročito uključuje obavezu da se finansijski tokovi usklade sa trasom niskokarbonskog i klimatski otpornog razvoja. Postignuće postavljenih ciljeva na nivou EU do 2030. dogovorene u Parizu, uključujući smanjenje emisija gasova sa efektom staklene bašte za 40%, potrebno je popuniti investicioni jaz koji se procenjuje na 180 milijardi evra godišnje.

EU već daje podsticaj da pomogne u privlačenju potrebnih investicija preko Evropskog fonda za strateške investicije i drugim inicijativama. Međutim, obim investicionog izazova je izvan kapaciteta javnog sektora.

Finansijski sektor ima ključnu ulogu u postizanju tih ciljeva. On može:

- preusmeriti ulaganja u održivije tehnologije i preduzeća
- dugoročno finansirati rast na održiv način
- doprineti stvaranju ekonomije sa niskim udelom ugljenika, klimatske otpornosti i kružne ekonomije

Evropska komisija je 21. marta 2019. godine organizovala svoju drugu konferenciju na visokom nivou o održivim finansijama. Cilj je bio da podstakne globalni pristup zelenim finansijama i pruži priliku da se na koherentan način razgovara o načinima za usmeravanje privatnog kapitala ka održivim projektima.

Kao što je objavljeno u cirkularu o Uniji tržišta kapitala - Ubrzavanje reforme, Evropska komisija je u decembru 2016. osnovala stručnu grupu na visokom nivou za održive finansije (HLEG). HLEG je činilo 20 visokih stručnjaka iz civilnog društva, finansijskog sektora, akademije i posmatrača iz evropskih i međunarodnih institucija.

Grupa je dobila mandat da savetuje Komisiju o tome kako da:

- usmeri tok javnog i privatnog kapitala prema održivim ulaganjima;
- identifikuje korake koje finansijske institucije i supervizori treba da preduzmu da zaštite stabilnost finansijskog sistema od rizika vezanih za životnu sredinu;
- implementira navedene politike na panevropskom nivou.

Preporuke ekspertske grupe o održivim finansijama predstavljaju osnovu akcionog plana o održivom finansiranju koji je Komisija usvojila u martu 2018. godine. Akcioni plan sadrži sveobuhvatnu strategiju za dalje povezivanje finansija sa održivošću.

Njegove ključne mere uključuju:

- uspostavljanje jasnog i detaljnog sistema klasifikacije EU - ili taksonomije - za održive aktivnosti. Ovo će kreirati zajednički jezik za sve aktere u finansijskom sistemu.
- uspostavljanje EU oznaka zelenih finansijskih proizvoda. Ovo će pomoći investitorima da lakše identifikuju proizvode koji udovoljavaju ekološkim ili niskokarbonskim kriterijumima.
- uvođenje mera za definisanje obaveza investicionog menadžera i institucionalnih investitora u pogledu održivosti.
- jačanje transparentnosti kompanija u pogledu njihovih mera zaštite životne sredine, socijalne politike i upravljanja (ESG). Komisija će proceniti trenutne zahteve za izveštavanje za investicione oglašivače kako bi bili sigurni da će pružiti prave informacije investitorima.
- uvođenje „faktora zelene podrške“ u bonitetna pravila EU za banke i osiguravajuće kompanije.

To znači uključivanje klimatskih rizika u politike upravljanja rizicima banaka i podršku finansijskim institucijama koje doprinose finansiranju održivih projekata. U maju 2018. godine, Komisija je usvojila paket mera kojima se sprovodi nekoliko ključnih akcija najavljenih u njenom akcionom planu o održivom finansiranju.

Paket uključuje:

- Predlog uredbe o uspostavljanju okvira za olakšavanje održivih investicija. Ovom uredbom se uspostavlja uslovi i okvir za postepeno stvaranje jedinstvenog klasifikacionog sistema („taksonomija“) o onome što se može smatrati ekološki održivom ekonomskom aktivnošću. Ovo je prvi i suštinski korak u naporima za usmeravanje ulaganja u održive aktivnosti.
- Predlog uredbe o obelodanjivanjima koja se odnose na održiva ulaganja i rizike održivosti i izmene Direktive (EU) 2016/2341. Ovom uredbom će se uvesti obaveze obelodanjivanja o tome kako institucionalni investitori i investicioni menadžeri integrišu faktore zaštite životne sredine, socijalne politike i upravljanja (ESG) u svoje procese upravljanja rizikom. Delegirani akti će dalje precizirati zahteve za integrisanje faktora ESG u odluke o investiranju, što je deo obaveza institucionalnih investitora i investicionih menadžera prema investitorima i korisnicima.
- Predlog uredbe o izmeni uredbe o referentnom nivou. Predloženim amandmanom stvorice se nova kategorija referentnih vrednosti dozvoljenih I niskih doza ugljenika, što će investitorima pružiti bolje informacije o njihovim ulaganjima u pogledu ugljenika.

Osim toga, Komisija je od 24. maja do 21. juna 2018. tražila povratne informacije o izmenama i dopunama delegiranih akata prema Direktivi o tržištima finansijskih instrumenata (MiFID II) i Direktivi o distribuciji osiguranja kako bi uključivala razmatranja ESG-a u savete koje investicione i osiguravajuće kuće nude klijentima.

Komisija namerava da definiše kako investicioni menadžeri, osiguravajuće kompanije i investicioni ili savetnici za osiguranje treba da integrišu rizike održivosti i, gde je to relevantno, ostale faktore održivosti u oblastima organizacionih zahteva, operativnih uslova, upravljanja rizikom i procene ciljnog tržišta. To će se sprovesti ili izmenom postojećih delegiranih akata prema UCITS Direktivi 2009/65 / EC, AIFM Direktive 2011/61 / EU, MiFID II direktive 2014/65 / EU, Direktive Solventnost II / 2009/138 / EC i IDD direktive 2016/97 ili usvajanjem novih delegiranih akata prema istim direktivama. Generalni direktorat za finansijsku stabilnost, finansijske usluge i tržište kapitala poslao je zvaničan zahtev EIOPA i ESMA za tehničke savete u vezi s tim.

<https://eurlex.europa.eu/summary/chapter/environment.html?root>

Komisija je 28. septembra 2018. zatražila od EIOPA-e mišljenje o održivosti u okviru Solventnosti II, posebno u pogledu ublažavanja klimatskih promena.

Komisija je 1. februara 2019. godine zatražila savet od ESMA-e, EBA-e i EIOPA-e u vezi sa prekomernim kratkoročnim pritiskom finansijskog sektora na korporacije. Ovaj poziv za savet je deo mere broj 10 iz akcionog plana za finansiranje održivog rasta koji ima za cilj podsticanje održivog korporativnog upravljanja i ublažavanje kratkoročnosti na tržištima kapitala.

Evropski parlament je 18. aprila 2019. godine podržao zakon kojim je postavljen kamen temeljac unije tržišta kapitala, uključujući uredbu o obelodanjivanjima koja se odnose na održiva ulaganja i rizike održivosti.

Komisija je osnovala tehničku ekspertsku grupu za održivo finansiranje (TEG) koja bi joj naročito pomogla u razvoju jedinstvenog klasifikacionog sistema za održive ekonomske aktivnosti, kreiranju standarda zelene obveznice EU, i sačinjavanju metodologije za niskokarbonske indekse i parametrizacije obelodanjivanja u pogledu klimatskih promena.

TEG je počeo sa radom u julu 2018. godine, a njegov mandat je produžen do 30. septembra 2020. godine kako bi se u februaru 2020. godine završio tehnički rad i dao dodatni savet Komisiji pre kraja mandata. Njegovih 35 članova iz civilnog društva, akademske zajednice, privrede i finansijskog sektora, kao i dodatni članovi i posmatrači iz javnih i međunarodnih javnih organa EU rade i kroz formalne plenarne sastanke i sastanke podgrupa za svaki tok rada. Da bi osigurala transparentnost, Komisija je organizovala aktivnosti u javnosti za 2018. i 2019. godinu.

Na marginama godišnjih sastanaka Međunarodnog monetarnog fonda (MMF) / Svetske banke, 18. oktobra 2019. godine u Vošingtonu, Evropska unija, koju je predstavljao Valdis Dombrovskis, potpredsednik za evro i socijalni dijalog, takođe zadužen za finansijsku stabilnost, finansijske usluge i uniju tržišta kapitala, zajedno sa relevantnim vlastima iz Argentine, Kanade, Čilea, Kine, Indije, Kenije i Maroka, pokrenula je Međunarodnu platformu za održivo finansiranje (IPSF) u prisustvu izvršne direktorke MMF-a Kristaline Georgieva.

Klimatske promene predstavljaju globalne izazove. Za prelaz na niskokarbonsku ekonomiju biće potrebne ogromne investicije. Javno finansiranje je od presudne važnosti za tranziciju, ali ono neće biti dovoljno. Značajan deo finansijskih tokova biće neophodno pribaviti iz privatnog sektora. Krajnji cilj IPSF-a je povećati mobilizaciju privatnog kapitala prema održivim ekološkim ulaganjima. IPSF predstavlja forum za jačanje međunarodne saradnje i, po potrebi, koordinaciju u pristupu i inicijativama za tržišta kapitala (poput taksonomija, obelodanjivanja, standarda i oznaka), koji su od suštinskog značaja za privatne investitore kako bi mogli da identifikuju i iskoriste ekološki održive mogućnosti ulaganja globalno.

Radmilo Pešić opominje da su ekonomski instrumenti namenjeni zaštiti životne sredine u Srbiji su uvedeni na osnovu Zakona o zaštiti životne sredine (2004), a nizom uredbi precizirana je i inovirana njihova primena i delovanje.

Tadašnjim pravnim okvirom predviđene su:

- naknada za korišćenje prirodnih vrednosti, •naknada za zagađivajne životne sredine, kao i merila i uslovi za povraćaj, oslobađanje ili smanjenje plaćanja naknade za zagađivanje životne sredine,
- naknada za zagađivanje životne sredineu područjima od posebnog državnog interesa, •naknada jedinice lokalne samouprave za zaštitu i unapređivanje životne sredine. (Pešić, 2010)

Naknada za zagađivanje životne sredine se određuje prema vrsti zagađenja životne sredine za: •emisije pojedinačnih izvora zagađivanja, •emisije proizvedenog ili odloženog otpada •za postrojenja za koja se zahteva •za postrojenja za koja se zahteva integrisana dozvola u skladu sa Zakonom •supstance koje oštećuju ozonski omotač •vozila na motorni pogon. (Pešić, 2010)

- Naknada za emisije iz pojedinačnih izvora obračunava se prema vrsti, količini ili osobinama emisija sledećih zagađujućih materija: a) oksida sumpora izraženih kao sumpor dioksid (SO₂); b) oksida azota izraženih kao azot dioksid (NO₂) i c) praškastih materija •Naknada za proizveden, ili odložen, otpad obračunava se prema vrsti, količini i osobinama otpada proizvedenog, ili odloženog, u periodu od otpada proizvedenog, ili odloženog, u periodu od godinu dana, a određuje se prema realizovanom kapacitetu proizvodnje i izražava u tonama. •Naknada za vozila na motorni pogon obračunava se prema vrsti vozila, vrsti motora i pogonskog goriva, radnoj zapremini motora i prema starosti vozila. Obveznici plaćanja ove naknade su sva pravna, i fizička lica. (Pešić, 2010)

4. ZAKLJUČNA RAZMATRANJA

Ako se pođe od činjenice da je sistem nacionalnih računa ranih pedesetih i šesdesetih godina prošlog veka i da je nastajao u doba takozvanog pantehnološkog optimizma i kada se vrlo malo pažnje poklanjalo okruženju i zaštiti jasan je razlog što se pri definisanju makroekonomskih agregata i nacionalnog bogatstva u tadašnjoj literaturi nije uzeo u obzir i doprinos životne i prirodne sredine ekonomskom razvoju.

S tim u vezi od ključne važnosti je, pogotovo u vreme u kome živimo i polazeći od već poznatih ekonomskih mera formulisati jasnu strategiju zaštite prirodne sredine, staviti je u rang prvog prioriteta i formirati fondove koji se sa jedne strane "pune" sredstvima određenim zakonom ali istovremeno šalju i društvu i preduzećima o pravilima i obavezujućem ponašanju. Jačanje građanske i političke moći, ekološko opismenjavanje i dostignuća u oblasti cirkularne ekonomije i reverse logistike svakako i prevashodno treba uvrstiti u sve buduće zakonske i podzakonske akte.

Evropska regulative su na tom polju potpuno jasne i već implementirane u nacionalne politike. Za Srbiju i zemlje u okruženju svakako koje očekuje prilagođavanje u okviru evrointegracionih procesa i koji su svakako glavni cilj, implementiranje tih regulativa je obavezujuće.

LITERATURA

- Pešić R., Ekonomija prorodnih resursa i životne sredine, (2010) Poljoprivredni fakultet, Univerziteta u Beogradu.
- Janković M., Jovanović L., Gajdobranski A., Jović Bogdanović A., (2019) Uloga digitalne ekonomije u zaštiti životne sredine i ekosistema od prirodnih katastrofa, časopis Ecologica, str 153/159
- Silajdžić S., Mehić E., (2008) The environmental Kuznets curvew: empirical evidence from central and eastern European counties, Selected paper In International scientific forum – Danube reiver of cooperation, "DRC" COMPENDIUM 2018, Beograd.
- Ristić K., Komazec S., Ristić. Ž., Ekonomija kapitala i finansiranje razvoja, (2016) Etnostil, Beograd.
<https://ec.europa.eu/environment/archives/enlarg/pdf/handbook/handbook.htm> (pristupljeno, 07.01.2021)
- https://eurlex.europa.eu/summary/chapter/environment.html?root_default=SUM_1_CODED%3D2 (pristupljeno, 10.10.2021)
- <https://eur-lex.europa.eu/summary/chapter/2014.html>

